

Blaauw spit in Culemborgse moord uit '23

Van een onzer verslaggevers
Culemborg

Een bedenkelijke rol van de pers, lek-kende advocaten, kroongetuigen, onder-coveragenten, onschuldigen in de gevangenis, agenten met te veel scoringsdrift, ruziënde autoriteiten en doofpotten. In 2002 is er niets nieuws onder de zon. Want al deze ingrediënten bestonden in 1923 ook al, zo bleek in de jaren na de destijds landelijk zeer geruchtmakende 'dubbele roofmoord in Culemborg' op 25 december van dat jaar.

Wie bij geruchtmakende zaken nu al wel eens achterover slaat van verbijstering dan wel verbazing, die zal dat helemaal hebben na lezing van vijftig pagina's over de beroemde Culemborgse zaak. „Men spreekt weleens van die goede oude tijd. Wat er toen in die zaak allemaal gebeurde is nu echt onvoorstelbaar”, zegt de voormalige Rotterdamse politicommissaris J. Blaauw in een toelichting. Blaauw is in de archieven gedoken en heeft een spannend hoofdstuk gewijd aan de dubbele roofmoord aan de Achterweg in zijn jongste boek 'Plaats delict: Nederland'. Behalve uit het stadsarchief heeft hij vooral geput uit 'het geheime archief van justitie' in Den Haag. Blaauw mocht daar in grasduinen. In totaal is de 76-jarige Blaauw zo'n twee jaar met het boek in de weer geweest en het is al zeker vier jaar geleden dat hij voor het eerst werd gesigna-leerd in het Tielse streekarchief.

De dubbele moord op de hoogbejaarde 76-jarige Toon van Wiggen en zijn 69-jarige zus Gerrigje leidde destijds zelfs tot een jaren durend volksoproer in Culemborg. Mede een gevolg van de 'averechtse rechtsbegrippen die te Culemborg schijnen te heerschen', meldt de procureur-generaal mr. H. J. van Lulofs Umbgrove in een pittige brief aan de Culemborgse burgemeester D. F. J. van Walsum. Blaauw citeert volop uit brieven en ambtelijke stukken uit die tijd.

Averechts

De averechtse begrippen onder 'het volk' werden bovendien aangewakkerd door de toenmalige 'dorpsverslaggever' Otto de Beus, een SDAP-voorman en later wethouder, die van de roofmoord een politieke zaak trachtte te maken. In ongemeen felle stukken beschuldige De Beus de wegens drankmisbruik en onzedelijk gedrag ontslagen ex-agent Fredericus Haveman van betrokkenheid. Haveman zou 'plotseling' over veel geld beschikken. Vandaar. Haveman werd bovendien de hand boven het hoofd gehouden door commissaris Blok, die hem na drie dagen vrij liet. „Het leidde tot een scheuring in de Culemborgse gemeenschap. Net zoals we dat zagen rond de Puttense moordzaak. In Culemborg waren de katholieken pro-commissaris en de arbeiders fel tegen. Ze trokken op een gegeven moment zelfs massaal op naar de kroeg om Haveman dan maar zelf te arresteren als de autoriteiten dat niet deden. Zo'n volksgericht, er waren zeker duizend

mensen op de been, maak je nu echt niet meer mee. De massa werd door agenten met getrokken sabels uiteen gedreven.” Tegenwoordig klaagt men weleens over de pers. In de Culemborgse zaak zouden Spong en Hammerstein echt hun hart kunnen ophalen. Een half jaar na de moord, nadat al verschillende mensen verdacht zijn geweest, heeft De Beus Haveman nog steeds in het vizier. De verdenking (het 'openbare gerucht') gonst in die tijd door Culemborg. 'Hij heeft de keus uit twee mogelijkheden om tot rust te komen. Bekennen of zelfmoord plegen', schrijft De Beus. Enkele dagen later koos Haveman, die opnieuw was opgepakt, voor het laatste in een politiecel in Tiel. Blok kreeg enige maanden later dezelfde keus voorgelegd door De Beus. 'Bekennen dat hij met Haveman medeschuldig is of ook maar een touwtje zoeken. Andere wegen zijn er niet,' schrijft de SDAP'er.

Schunnige teksten

„Ongeloofelijk schunnige teksten,” zouden wij tegenwoordig zeggen, meldt Blaauw. De Beus werd later door de rechtbank in Tiel tot honderd gulden boete veroordeeld wegens 'smaadschrift' en de commissaris kreeg 150 gulden schadevergoeding. „Ik geloof er niets van dat Blok en Haveman betrokken zijn geweest bij de roofmoord. Niet omdat ik ook diender ben geweest, maar ik zou echt niemand die in het verhaal genoemd wordt, aan durven te wijzen als mogelijke dader. Ik denk dat het iemand van buiten is geweest, die wel-

eens ergens had opgevangen dat er aan de Achterweg mogelijk wat te halen was.” De dader is dus nooit gevonden. Dat kwam onder meer door het gebrek aan vingerafdrukken op de plaats van het delict. De huiskamer waarin de slachtoffers minstens twintig uur na de moorden werden gevonden, stond in open verbinding met de stal waar de koeien stonden. 'Door de van het vee uitgaanden wasem was de gehele huiskamer vochtig geworden en droop het vocht van de zolder op de verschillende voorwerpen. Elk spoor is zodoende vernietigd', staat in een van de verslagen te lezen die Blaauw opduikelde. Zelfs speurhond Grimm van rijksveldwachter Van Beusekom bracht geen soelaas. Tot eind 1928 heeft de zaak de gemoederen bezig gehouden. Agenten uit Amsterdam en Apeldoorn gingen 'under cover' in Culemborg. Diverse mensen zijn verdacht geweest. Een van hen, de 'aborteur' Claas Sweris die op basis van beschuldigingen van, naar later bleek, onbetrouwbare getuigen was opgepakt, zat zelfs 21 maanden onschuldig vast. De verklaringen van deze getuigen waren onder druk tot stand gekomen en hielden bij het gerechtshof in Arnhem geen stand. Sweris kreeg na veel gepingel 1.500 gulden schadevergoeding. 'Dat moet toch genoeg zijn voor een man als hij', valt in een van stukken te lezen. Dat was in die tijd ongeveer het jaarsalaris van een dorpsveldwachter. Blaauw laat in zijn boek vooral de feiten spreken. „Ik heb niets geromantiseerd. De werkelijkheid is vaak al fraai genoeg”, zegt de auteur.